

Dokumentation av konferensen

Nationella minoriteters rättigheter i Sverige

Alvesta 23 oktober 2014

Bakgrund

År 2000 ratificerade Sverige Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Fem nationella minoriteter erkändes – judar, romer, samer (som också är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar. Sedan den 1 januari 2010 gäller lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk i Sverige.

De nationella minoriteterna har särskilda rättigheter till information, skydd för sina språk och kulturer samt inflytande. Särskilt viktiga är barns rättigheter till sitt språk och sin minoritetskultur.

Konferensen Nationella minoriteters rättigheter i Sverige arrangerades i Alvesta den 23 oktober 2014 av Länsstyrelsen i Stockholms län tillsammans med Sametinget, och i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting samt Länsstyrelserna i Halland, Kronoberg, Jönköping, Kalmar, Gotland och Blekinge.

Konferensen var indelad i tre teman: rätten till information, rätten till språk och kultur samt rätten till inflytande.

Under dagen belystes minoriteternas lagstadgade rättigheter i förhållande till kommuner, landsting och regioner. Både minoriteter och myndigheter berättade om de skyldigheter det offentliga har och varför det är så viktigt att leva upp till lagens intentioner. Dessutom gavs möjlighet för de som ville att delta i en fördjupande workshop om kommuners ansvar för minoritets- och urfolksbarn och kopplingen till barns rättigheter. Deltagarna bjöds också på tankeväckande underhållning genom teatergruppen Scen & Synergi.

Moderator var Sharon Jåma.

Dagen inleddes med att Karin Hopstadius, jämställdhetsdirektör vid Länsstyrelsen i Kronobergs län, hälsade välkommen och berättade om bakgrunden till dagens konferens.

Tema 1. Rätten till information

En webb för alla - om normkritik av kommunala hemsidor

Kerstin Gadd, kommunikatör Göteborgs stad

Göteborgs Stads hemsida är stadens viktigaste serviceplats. Under en månad har goteborg.se 470 000 besök - nästan 16 000 besök per dag. Där finns information om och kontaktuppgifter till stadens olika verksamheter, förvaltningar och bolag.

I kommunens budget står att Göteborg är en stad för alla, vilket stämmer överens med det som slås fast i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna – alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. EU:s stadga om grundläggande rättigheter säger att alla människor är lika inför lagen, och i den svenska grundlagen står att läsa att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.

Göteborgs Stad har i allt större utsträckning börjat arbeta med perspektiv som genus, jämtegring och mänskliga rättigheter. Centralt i förvaltningen finns experter i mänskliga rättigheter som utbildar personal i olika verksamheter.

Mot denna bakgrund fick webbenheten 2012 i uppdrag av ansvarig utgivare och dåvarande chef att normkritiskt granska goteborg.se. Är den tillgänglig för alla? Kan alla hitta den information de söker på hemsidan? När kommunen ut till alla invånare? Och vem är egentligen du:et som omnämns i texterna på hemsidan?

Granskningen genomfördes av Anna-Carin Jansson och Maria Jacobson, som lade särskilt fokus på de 15 mest efterfrågade sidorna på goteborg.se. I granskningen användes begreppen norm och normkritik.

Normer finns överallt i samhället. Normkritik handlar om att ifrågasätta det som tas för givet. Fokus flyttas från det påstått avvikande till det som ses som normalt, det som är norm. Till synes neutral information på t.ex. en webbplats kan dölja normer och informella maktstrukturer, och för att komma åt dem är normkritik en användbar metod.

För att belysa hur informationssökande på goteborg.se kan se ut beroende på vem det är som söker skapades ett antal fiktiva personer, som på olika sätt bryter mot normer kopplade till lagens diskrimineringsgrunder. Diskrimineringsgrunderna är kön, könsöverskridande identitet eller uttryck (DO använder begreppen könsidentitet eller könsuttryck), etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder (DO använder begreppet funktionsnedsättning), sexuell läggning och ålder.

Erik är utsatt för partnervåld och söker stöd, Kim vill hitta en fotbollsklubb där hen kan känna sig trygg, Kabir letar efter undervisning i svenska, Maryam vill motionssimma med enbart kvinnor, Lina söker ett chefsjobb där arbetsplatsen är tillgänglighetsanpassad, Nadja och Karin söker förskola till sin dotter och Mahmoud vill hitta ett äldreboende med persisktalande personal. För alla dessa fiktiva besökare visade det sig vara svårt att hitta den information de sökte på goteborg.se. Det fanns en norm om vem göteborgaren var, och de sju fiktiva personerna stämde inte in i den.

Granskningen resulterade i att broschyren "Vem är normal – normkritik och webbpublicering i Göteborgs Stad" togs fram. I dag ingår normkritisk granskning i det kontinuerliga underhållsarbetet för att säkra kvalitén på goteborg.se. Alla som publicerar på goteborg.se får gå en obligatorisk utbildning som bl.a. ger kunskap om normkritiskt förhållningssätt, tillgänglighet, klarspråk och text- och bildanalys. Dessutom har stadens bildarkivsansvariga utbildats i normkritik.

Offentliganställda är förbjudna att diskriminera i bemötandet av allmänheten och en hemsida är en form av bemötande. Hur ska man då gå tillväga för att skapa en webbplats som är tillgänglig för alla? Börja med dig själv, råder Kerstin Gadd.

- Hur ofta tänker du på din hudfärg?
- Hur ofta tänker du på din sexuella läggning?
- Hur ofta tänker du på vilket kön du har?
- Hur ofta tänker du på din funktionalitet?
- Hur ofta tänker du på klasstillhörighet?
- Hur ofta tänker du på din ålder?

- Är du själv en del av mångfalden eller är du en som ska skildra mångfald och olikheter?
- Vem utgår du från när du skriver eller väljer bilder?

I arbetet med text är det också viktigt att tänka på:

- Vem ska läsa det du skriver?
- Finns det fler tänkbara ”du”?
- Vad får dig att välja ett särskilt ”du”?
- Finns det ett underförstått ”vi” i texten? Hur ser det ut i så fall?
- Vem kommer till tals/ kommer inte till tals?
- Vilka ord använder du och varför? Värdeladdade?
- Spelar det roll vem som skriver texten? På vilket sätt kan det spela roll?

Den som arbetar med bild bör ställa sig följande frågor:

- I vilken miljö eller vilket sammanhang är bilden tagen?
- Vad ska bilden berätta/illustrera?
- Vad säger bilden om t.ex. klass, etnicitet och kön?
- Vilka är med på bilden/vilka är inte med?
- Ålder, kön, hudfärg, funktionalitet?
- Är någon aktiv/passiv? Varför?
- Vad har personerna för kläder?
- Hur står personerna i förhållande till varandra?

Läs mer om Göteborgs stads arbete med mänskliga rättigheter och normkritik här:

<http://korta.nu/qS1>

<http://korta.nu/rS1>

<http://korta.nu/sS1>

Rätten till information ur ett romskt perspektiv **Kristoffer Bogdanowicz, Arbetsförmedlingen** **Bryggan, Malmö**

Kristoffer Bogdanowicz arbetar som romsk brobyggare på arbetsförmedlingen Bryggan i Malmö. Brobyggare finns i de fem pilotkommunerna – Malmö, Göteborg, Luleå, Linköping och Helsingborg – som ingår i den så kallade strategin för romsk inkludering (läs mer på <http://www.regeringen.se/sb/d/17342>).

Rätten till information är en viktig del av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. §3 i lagen säger att förvaltningsmyndigheter när det behövs på lämpligt sätt ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.

Det finns alltså en skyldighet för myndigheter att informera minoriteterna. Sättet för informationen får enligt lagens författningskommentarer anpassas efter vad som kan anses behövt inom förvaltningsmyndighetens verksamhetsområde.

Informationen bör ges på de minoritetsspråk som kan väntas bli använda av enskilda i deras kontakter med myndigheten.

När det gäller kommuners skyldigheter att erbjuda förskoleverksamhet och äldreomsorg på minoritetsspråk inom förvaltningsområdena bör sådana möjligheter särskilt observeras i allmän information som riktar sig till potentiella brukare, enligt lagens författningskommentarer. Information om dessa möjligheter bör även lämnas på minoritetsspråket. På kommunala hemsidor bör det t.ex. finnas särskilt angivet vart enskilda ska vända sig för denna typ av önskemål och vilka regler som gäller för nationella minoriteter.

I olika typer av uppräknings av t.ex. förskolor bör det minoritetsspråkiga alternativet tydligt anges. Det är också lämpligt att gå ut med riktad information till t.ex. äldre minoritetsmedborgare när det gäller möjligheten att få äldreomsorg på det egna minoritetsspråket, enligt lagens författningskommentarer.

Webben är en viktig informationskanal för Arbetsförmedlingen Bryggan, men den är inte tillräcklig. Det behövs fler vägar för att nå ut. Kristoffer Bogdanowicz arbetar mycket med uppsökande verksamhet - att hitta människor där de är, knacka dörr, gå via föreningslivet osv. Han har tidigare arbetat i privat sektor och tycker att myndigheter kan inspireras av dess sätt att marknadsföra sina tjänster genom riktad information till olika målgrupper.

Forskning visar att det finns tre huvudsakliga typer av mänsklig kommunikation vid personliga möten: kroppsspråk, röstkvalitet och ord. Vår tolkning av det som kommuniceras beror bara till 7 % på innehållet, vad som faktiskt sägs. 55 % beror på kroppsspråk (ställning, gester, ögonkontakt) och 38 % på röstkvalitet. Detta kan förstås påverka hur vi uppfattar information i text, bild och på webben. Därför är det viktigt med återkoppling så att man ser att avsändare och mottagare förstår varandra och att budskapet har uppfattats som det var tänkt.

Varför är det då så viktigt att informera? Kristoffer Bogdanowicz nämner flera anledningar:

- Det bidrar till att minska diskriminering och utsatthet.
- Det bidrar till att öka möjligheten till inflytande och delaktighet – har man kunskap om sina rättigheter kan man också kräva dem, och man kan ifrågasätta och påverka beslut.
- Det bidrar till att skapa ett ökat förtroende för myndigheter, vilket är otroligt viktigt inte minst för den romska gruppen som har varit utsatt för systematisk diskriminering i flera hundra år.

På många kommuners hemsidor finns information om lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, och att kommunen t.ex. har skapat en samrådsgrupp. Men ofta slutar det där. Det finns ingen information om vad syftet är, vem man ska kontakta om man vill ha information om modersmålsundervisning på minoritetsspråk eller veta om det finns skolor med minoritetsinriktning.

Kristoffer Bogdanowicz listar ett antal saker som är bra att tänka på för att nå ut med information.

- Ta reda på vilka problem eller behov som behöver lösas eller tillgodoses.
- Tydliggör syfte och mål med kommunikationen.
- Tydliggör vem/vilka målgruppen är och vilka behov och önskemål de har.
- Tydliggör budskapet – vad är det du vill nå ut med?
- Ta reda på vilka informationskanaler som passar för att nå målgruppen och vem som fungerar bäst för att föra ut informationen.
- Följ upp och utvärdera hur informationsinsatsen fungerat.

Sharon Jåma: Om man som kommunanställd inte vet om det finns nationella minoriteter i kommunen eller regionen, hur ska man göra för att ta reda på det?

Kristoffer Bogdanowicz: Man får ge sig ut i fältet, ut i verkligheten. Internet är bra men allt finns inte där. Ett effektivt sätt kan vara att gå via minoriteternas föreningar.

Tema 2. Rätten till språk och kultur

Aktuella projekt med och för de nationella minoriteterna

Moa Nordin, Skolverket

Skolverket arbetar med frågor som rör nationella minoriteter utifrån ett mänskliga rättigheter-perspektiv. Skolan har ett stort ansvar när det gäller de nationella minoriteternas rätt till sitt språk och sin kultur.

Det är viktigt att elever kan få tillgång till modersmålsundervisning i sina nationella minoritetsspråk, men ofta saknas modersmålslärare. I augusti 2013 fick Skolverket i uppdrag av regeringen att genomföra insatser för att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk. I uppdraget ingick att se till att en lämplig utbildning tillgängliggjordes och genomfördes i syfte att minst tolv personer skulle bli verksamma som modersmålslärare i de nationella minoritetsspråken.

Utbildning för totalt 17 personer har påbörjats under hösten 2014. Dessa utbildningar omfattar samiska och meänkieli. I september 2014 beslutade regeringen att ge Skolverket ytterligare uppdrag för att förstärka tillgången på lärare i nationella minoritetsspråk. Tilläggsuppdraget omfattar romani chib.

Skollagen kräver idag att en elev som vill ha modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk måste ha grundläggande kunskaper i språket. Men den 1 juli 2015 tas detta krav bort ur Skollagen och nationella minoritetsspråk kommer att gå att läsa som nybörjarspråk inom ramen för ämnet modersmål. I samband med detta har Skolverket fått i uppdrag av regeringen att ta fram nya kursplaner och att stödja utveckling och produktion av böcker och andra lärverktyg på de nationella minoritetsspråken som nybörjarspråk.

Skolverket är också en av de myndigheter som arbetar med regeringens strategi för romsk inkludering. Inom ramen för strategin arbetar Södertörns Högskola på uppdrag av Skolverket med en utbildning för romska brobyggare. En brobyggare inom utbildningsområdet är en person med romsk språk- och kulturkompetens som fungerar som en länk mellan familj och förskola/skola. I december 2012 startades

brobyggartutbildningen. Nu deltar 15 personer med romsk bakgrund och utbildningen löper fram till våren 2015. Inom ramen för detta uppdrag har Skolverket och Södertörns Högskola tagit fram kursplaner och genomfört samrådsmöten med företrädare för den romska gruppen. Skolverket menar att brobyggare bidrar till att öka romers inflytande och delaktighet i den svenska skolan. Skolverket ser också att arbetet i allmänhet bidrar till att kunskapsnivån om romer höjs internt och i skolan och det i sig bidrar till att motverka diskriminering och minska romers utanförskap.

I augusti 2013 fick Skolverket i uppdrag att skapa ett läromedelssupplement med fokus på den romska gruppens kultur, språk, religion och historia. Syftet med läromedelssupplementet är att fungera som ett stöd i undervisningen i grundskolan om de nationella minoriteterna. Materialet var färdigt i april 2014 och innehåller faktadelar, förslag på lektionsupplägg och enskilda övningar. Läromedelssupplementet togs fram i dialog med romska företrädare. Materialet finns på Skolverkets hemsida: <http://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nationella-minoriteter/romer>

Mer information om frågor som rör de nationella minoriteterna finns på Skolverkets webbplats Tema Modersmål: <http://modersmal.skolverket.se/>

Sharon Jåma: Kommunerna är skyldiga att anordna modersmålsundervisning – men hur ska de göra när det är sådan brist på lärare?

Moa Nordin: Vi är medvetna om att detta är en klurig fråga. Man får försöka tänka brett. Det finns t.ex. inga krav på lärarlegitimation. Man kan också titta på hur andra kommuner har gjort. Fjärrundervisning kan vara en möjlighet i framtiden. Hör också gärna av er till oss på Skolverket, vi har många kontakter och hjälper till så mycket vi kan.

Fråga från publiken: Vilka krav finns på den som ska bli modersmålslärare i ett nationellt minoritetsspråk?

Moa Nordin: Personen ska ha lämplig bakgrund. Det är rektor som avgör detta.

Sharon Jåma: Är det helt upp till varje kommun att

få fram lärare eller hjälper Skolverket till?

Moa Nordin: Det är kommunens skyldighet. Vi gör självklart vad vi kan för att hjälpa till men kommunen är ansvarig att hitta lärare.

Fråga från publiken: Har Länsstyrelsen något samordningsuppdrag när det gäller modersmålslärare?

Länsstyrelsen: Nej, vi har inget samordningsuppdrag när det gäller skolfrågor.

Kontakta gärna Skolverket:

Moa Nordin, expert nationella minoriteter
moa.nordin@skolverket.se

Lena Ålander, projektledare lärare i nationella minoritetsspråk

lena.alander@skolverket.se

Mats Wennerholm, undervisningsråd, modersmål och nationella minoritetsspråk

mats.wennerholm@skolverket.se

Vad betyder språk och kultur för den judiska identiteten i Sverige

Susanne Sznajderman-Rytz, ordförande i Sveriges Jiddischförbund

Susanne Sznajderman-Rytz, som är sakkunnig i jiddisch och språkfrågor sedan 1997, berättade om hur det judiska livet är organiserat i Sverige i dag och vad språk och kultur betyder för den judiska identiteten. Hon inledde med att ge en kort historik:

700-900: Judiska kontakter, handelsmän besökte Sverige.

1000-1500: Få fördrivna judar kom hit.

1645: Drottning Kristina konsulterade läkaren Benedictus de Castro (egentligen fick judar inte bedriva verksamhet i Sverige på 1600-talet).

1681: Det stora judedopet (tvångsmässig kristning av judar).

1685: Ett mindre antal judar bosatte sig i Stockholm (polisen fick i uppdrag att fördriva dem).

1718-1772: Förordningar reglerade judarnas närvaro i landet.

1774: Aaron Isaac invandrade till Sverige. Han betraktas som den förste som fick leva judiskt i Sverige.

1775: Judiska Församlingen i Stockholm grundas.

1782: Judereglementet infördes, vilket bland annat innebar att judarna bara fick bo på vissa orter, att de inte fick ha tjänst i det offentliga eller bedriva verksamhet.

1780-1815: Församlingar i Göteborg, Norrköping och Karlskrona bildades.

1815: Skärpta regler efter debatt i riksdagen.

1838: Judereglementet upphävdes.

1877: Judarna fick begränsade medborgerliga rättigheter.

1880-1930: Stor östjudisk invandring.

1933: Nazisterna tog makten i Tyskland.

1938: Restriktiva uppehållstillstånd för judar i Sverige.

1942: Halva Norges judiska befolkning flydde till Sverige.

1943: Danska judars flykt över Sundet.

1945: 10 000 judiska flyktingar kom till Sverige, 3 000 stannade.

1946: Nya judiska organisationer/föreningar bildades av nytillkomna flyktingar.

1951: Religionsfrihet infördes.

1956-1972: Invandring från Ungern, Tjeckoslovakien och Polen.

2000: Judarna erkändes som nationell minoritet.

2014: Mer känd minoritet med flera utmaningar.

Idag finns tre stora judiska församlingar i Sverige, i Stockholm, Göteborg och Malmö. Dessa bildar tillsammans Judiska centralrådet. I Borås, Helsingborg och Uppsala finns judiska föreningar.

Församlingarna har ansvar från vaggan till graven – medlemmen ska försörjas med allt som behövs, religiöst såväl som socialt. En mycket viktig uppgift för församlingarna är att se till att det finns ett fungerande begravningsällskap. Begravningen måste följa judisk tradition: den ska ske inom två dagar, förberedas på rätt sätt, ske på judisk mark med mer.

Andra viktiga delar i den judiska tron och traditionen är kosthållningen och firandet av judiska helger och sabbaten varje vecka.

I Sverige finns en lång rad judiska frivilligorganisationer och föreningar. Sveriges jiddischförbund, där Susanne Sznajderman-Rytz är ordförande, är en av dessa. Andra organisationer sysslar till exempel med utbildning, förskola, äldreomsorg, ungdomsverksamhet och idrott.

Sveriges Jiddischförbund företräder de jiddischtalande och därmed minoritetsspråket jiddisch i Sverige. Förbundets föreningar har verkat sedan slutet av 1940-talet. Det nationella förbundet startade år 2008.

Förbundets syfte är att arbeta för jiddischkulturen, såväl språkligt som kulturellt. Sveriges Jiddischförbund sprider aktivt kunskap om jiddisch bland jiddischtalande och icke-jiddischtalande i Sverige. Förbundets medlemsföreningar, på olika orter i Sverige, representeras av sina ledamöter i förbundets styrelse.

Arbetet är grundat på frivilliga insatser och verksamheten sker i samverkan med jiddischorganisationer och kulturarbetare.

Med hjälp av verksamhetsbidrag från Länsstyrelsen och andra bidrag kan Svenska Jiddischförbundet revitalisera språket.

Judar erkändes som nationell minoritet i Sverige år 2000. Statusen som nationell minoritet och de rättigheter den ger är något man är väldigt glad för inom den judiska gruppen i Sverige. Den har bland annat bidragit till att samråd hålls regelbundet med myndigheter och att dialogen mellan de olika minoriteterna har ökat.

Men fortfarande finns begränsningar och utmaningar när det gäller att leva judiskt i Sverige.

Säkerheten är ett stort problem. Den 27 januari 2014, Förintelsens minnesdag, skrev Willy Silberstein en artikel på Aftonbladet debatt med rubriken ”Antisemitismen växer – varför är det så tyst?” I artikeln presenteras en undersökning genomförd av European Union Agency of Fundamental Rights som visar att tre av fyra judar i Europa anser att judehatet har blivit värre under de senaste fem åren. I Sverige är 49 procent rädda att visa att de är judar, visar undersökningen.

I Malmö, där judar hotas och trakasseras så illa att många av dem flyttar därifrån, arrangeras regelbundet en så kallad Kippavandring i protest mot den växande antisemitismen. Kippavandringar genomförs numera också i Stockholm och Göteborg.

Ett annat problem är bristen på utbildning i judiska ämnen liksom teologisk utbildning i Sverige. Det kan också vara svårt att hålla kosher i Sverige eftersom det inte är tillåtet att slakta enligt judisk tradition. I stället får man äta importerat kött.

Ett vedertaget judiskt levnadsmönster är omskärelsen av pojkar. Vissa tycker att denna tradition går emot barnets rättigheter, men den är en viktig del av det judiska livet och måste därför vara tillåten, menar Susanne Sznajderman-Rytz.

Tema 3. Rätten till inflytande

Inflytande – för vem och varför?

Kaisa Syrjänen Schaal, jurist, vice ordförande i Sverigefinländarnas delegation

Kaisa Syrjänen Schaal arbetade länge som tjänsteman i regeringskansliet och var med och skrev propositionen ”Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna” (2008/09:158). I dag arbetar hon som ansvarig för Svenska kyrkans enhet för frågor som rör nationella minoriteter. Hon är också vice ordförande Sverigefinländarnas delegation, som är en paraplyorganisation för den sverigefinska nationella minoriteten. I Sverige finns omkring 600 000 sverigefinnar.

Att de nationella minoriteterna är delaktiga och har inflytande är en grundförutsättning för att minoritetsrättigheterna ska kunna förverkligas.

Minoriteterna har ett demokratiskt underläge. De har svårt att driva sina frågor via ordinarie demokratiska kanaler p.g.a. att de är färre. Majoriteten driver sällan minoritetsfrågor. De nationella minoriteterna har svårt att nominera kandidater via det ordinarie politiska systemet. Strukturella hinder av olika slag kan göra att de inte har tillgång till dialogforum som brukarråd, och negativa attityder kan göra att det är lätt att avfärda krav från minoriteterna.

Eftersom Sverige har skrivit under konventioner om nationella minoriteters rättigheter har staten åtagit sig att tillgodose dessa rättigheter.

Artikel 5 i Europarådets ramkonvention om nationella minoriteter handlar om att nationella minoriteter ska ges möjligheter att påverka hur deras kultur ska bibehållas och utvecklas och hur de väsentliga beståndsdelarna i deras identitet (religion, språk, traditioner, kulturarv) ska bevaras.

Ramkonventionens artikel 4 tar upp staters skyldighet att främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör majoritetsbefolkningen.

I artikel 15 åläggs stater att skapa nödvändiga förutsättningar för att personer som tillhör nationella minoriteter effektivt ska kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt de som berör dem.

Europarådet säger i sina tematiska kommentarer om effektivt deltagande (2008) att konventionsstaterna bör se till att minoriteterna har ett betydande inflytande på beslut som fattas och att det finns, så långt det är möjligt, ett delat ansvar för beslut som fattas.

Delaktighet och inflytande får många positiva effekter:

- Minoriteterna vet oftast bäst vilka främjandeåtgärder som skulle fungera, vilket bidrar till att man gör rätt saker.
- Beslutsunderlaget blir bättre.
- Besluten blir bättre förankrade.
- Det skapas ett gemensamt ansvar att prioritera.

Minoritetsreformen i Sverige innebär bl.a. att:

- Det finns en lagstadgad skyldighet att samråda (5§ i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk).
- Statsbidraget till nationella minoriteters organisationer har höjts.
- Ett delmål för inflytande och delaktighet har preciserats (prop 2008/09:158 s 46) och följs upp i budgetpropositionen, uppföljningsrapporter, statliga uppdrag. Det innebär bl.a. att formerna för samråd ska förbättras, att de nationella minoriteterna ska ges reellt inflytande i frågor som berör dem och att politiskt deltagande ska uppmuntras.

Initiativet till samråd ska komma från myndigheterna – det är deras skyldighet att skapa former som säkerställer att minoriteterna får inflytande. I stora kommuner med uppdelad organisation förväntas minoriteterna ibland samråda med ett stort antal stadsdelar, vilket kan bli mycket problematiskt. Risken är också att ansvaret faller mellan stolarna inom myndigheten.

Det är också viktigt att det finns en nära koppling till politiken. Om det bara är tjänstemän som för dialog med minoriteterna kan frågorna lätt prioriteras ned och risken är att resurserna som ges inte är tillräckliga.

Andra viktiga frågor att tänka på är:

- Är alla organisationer, nätverk osv. representerade i samråden? Kvinnor, män, barn, unga, äldre?
- Hur ordnas samråden – kan alla ens vara med? Om de förläggs till dagtid kanske det är många som inte kan komma.
- Vilka behöver vara med för att behoven ska kunna kartläggas? Vilka olika kanaler behövs för att nå minoriteterna? Riksorganisationer och ungdomsförbund kan vara bra vägar att gå.
- Vilka frågor tas upp i samråden? Skolfrågor finns inte med i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, men de är absolut viktiga att diskutera. Sverige har problem att leva upp till sina minoritetsåtaganden inom skolområdet.
- Vad förväntar sig kommunala företrädare att minoriteten ska göra? Ibland får minoriteterna höra att ”Ni får samla föräldrar som vill ha förskola, ni får kartlägga behov”. Det är inte tillåtet för kommuner att lägga över ansvaret på det sättet. Däremot ska de samarbeta med minoriteterna när det gäller kartläggningen.
- Det behöver finnas en helhetssyn hos kommunerna – olika förvaltningar behöver koordinera sitt arbete.
- Minoritetsorganisationerna behöver öka kunskapen om minoritetsrättigheter så att människor förstår vad de ska göra på samråden (utbildningsinsatser görs). De behöver också se till att det finns lokal, regional och nationell representation.

Fråga från publiken: Jag arbetar i en liten kommun med väldigt små resurser för detta arbete. Hur ska vi göra? Tiden räcker inte.

Kaisa Syrjänen Schaal: Då är tiden du har till ditt förfogande för liten. Det här handlar om att förverkliga mänskliga rättigheter och blir rättigheterna inte tillgodosedda så har politikerna prioriterat fel. Detta är inte frivilligt, det måste göras. Och kom ihåg att hänvisa till att minoritets- och urfolksrättigheter också finns i Barnkonventionen. Få kommuner skulle säga att de inte vill arbeta med den.

Fråga från publiken: Du pratade om kartläggning, men det är väl inte tillåtet att föra register?

Kaisa Syrjänen Schaal: Nej, det är förstås inte tillåtet, men det här handlar om att kartlägga behov hos gruppen, inte om att kartlägga på individnivå. Du får ha en dialog med de nationella minoriteterna och

göra kartläggningen i samråd med dem. Gå via riksorganisationerna för att få kontakt med minoriteter i din kommun, sätt in en annons i tidningen. Det finns många sätt. Man måste börja någonstans och så får man förbättra allt eftersom. Ett bra tips är att titta på hur kommuner som kommit längre, t.ex. kommuner i förvaltningsområdena, har gjort.

Kommentar från publiken: Det är viktigt att också titta på behov och önskemål utifrån kön och inte bara bland äldre, yngre osv. Inom de grupperna finns kvinnor och män, flickor och pojkar.

Fråga från publiken: Jag arbetar i Malmö och upplever en utmaning i min tjänstemannaroll när det gäller samråd. När har vi uppfyllt samrådsplikten, vem tolkar det? Vad ska vi bocka av? Det är lätt att det blir en generell insats som inte fyller respektive minoritets behov. Lagen säger att nationella minoriteter ska ges möjlighet att delta i alla processer som berör dem. Hur ska man veta att detta uppfylls?

Kaisa Syrjänen Schaal: Det finns inga sanktioner i lagen – fungerar det inte så händer inget – och det är en av knepigheterna. Men samråd handlar inte om att bocka av punkter på en lista utan om ett förhållningssätt till grupperna så att de får sina behov tillgodosedda. Malmö kommer att behöva arbeta mer med detta när kommunen kommer med i det finska förvaltningsområdet från och med nästa år, så håll dig framme.

Workshop: Att arbeta med minoritetsfrågor ur ett barnrättsperspektiv

Efter lunch höll Kaisa Syrjänen Schaal en workshop om rättighetsbaserat arbete och rättigheter för barn som tillhör urfolk och minoriteter.

Barnkonventionens artikel 30 handlar om att minoritets- och urfolksbarn har rätt till det egna språket och till en kulturell identitet. Kommuner är skyldiga att uppfylla dessa rättigheter.

Alla barn har rätt till inflytande – det gäller självklart även minoritets- och urfolksbarn.

I rapporten Tio sätt att stärka barn och unga - ett minoritets- och urfolksperspektiv som tagits fram i samverkan mellan Svenska kyrkan, Uppsala universitet, Sverigefinländarnas delegation, Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset och Sverigefinska ungdomsförbundet vittnar barn om hur det är att tillhöra en minoritet och/eller ett urfolk:

"Då jag hör någon prata samiska med mej känner jag mej trygg. Hemma." (14-årig same, studie Uppsala universitet)

"Vi blir behandlade som hundar i majoritetssamhället. Vem skulle då lyssna på oss?" (16-årig rom, intervjustudie Uppsala universitet)

Minoritets- och urfolksbarnens förutsättningar och behov kan skilja sig från majoritetens. "Vi behandlar alla lika", säger många kommuner – men det är inte säkert att majoritetssamhällets modeller fungerar för minoritets- och urfolksbarn.

Minoritetsrättigheterna ska ge skydd mot trakasserier och diskriminering, rätt att behålla sin identitet och sin särart, tillgång till utbildning och möjlighet att lära sig och använda sitt minoritetsspråk.

Sverige har inte ratificerat ILO:s urfolkskonvention, men Sverige har röstat för FN:s urfolksdeklaration (2007), och där finns en mängd principer som vi har sagt att vi ska följa. Ett urfolk har t.ex. rätt till självbestämmande och har därför rätt att styra sin egen utveckling och sin framtid. Barn och ungas situation ska beaktas särskilt.

Det finns många utmaningar när det gäller minoritets- och urfolksbarns rättigheter:

- Många utsätts för ifrågasättande, diskriminering, trakasserier, fördomar och näthat.
- Rätten till språket förverkligas inte. Sverige lever inte upp till sina åtaganden om minoritetsspråk. Lagstadgade rättigheter kränks i förskolan och skolan. 30 minuters modersmålsundervisning i veckan är långt ifrån tillräckligt.
- Det finns en stor okunskap om minoriteter och urfolk.
- Minoriteter och urfolk är marginaliserade inom kultur och media.
- Romska barns situation är mycket utsatt.
- Barn och unga saknar ofta inflytande.

Det pågår en språkbytesprocess i samtliga nationella minoritetsspråk som gör att de är hotade. Språken har stegvis förlorat funktioner, talare och uttrycksmedel. Den språkliga kedjan mellan generationer har ofta brutits och antalet talare har blivit färre. Vissa av språken, bl.a. de mindre samiska varieteterna, är starkt hotade.

För att vända språkbytesprocessen krävs revitalisering av språken. Revitalisering innebär att språken börjar återta förlorad mark. Aktiva insatser för att öka antalet talare och förbättra talarnas språkkunskaper krävs. Barn och unga är kanske den viktigaste målgruppen att nå.

Språken kan inte revitaliseras uppifrån utan bara av minoriteterna själva, men staten kan ge resurser och förutsättningar.

Workshopen gav också en inblick i rättighetsbaserat arbete, en metod som handlar om att arbeta utifrån mänskliga rättigheter. I detta arbete används begrepp som rättighetsbärare (individer/grupper av individer som har rättigheter att utkräva), skyldighetsbärare (de som har förpliktelser att förverkliga rättigheter, framförallt stater) och aktörer/möjliggörare (företag eller idéburna organisationer som inte har förpliktelser, men som kan inta en viktig roll i förverkligandet av rättigheterna).

Konferensdeltagarna fick testa att göra en så kallad trädanalys, som är ett verktyg för att arbeta rättighetsbaserat.

På stammen skrivs ett problem, t.ex. brist på modersmålsundervisning. Bland rötterna listas skälen till att barn inte får tillräckligt mycket modersmålsundervisning. Och på bladen sammanfattas konsekvenserna av problemet.

När dessa faktorer tydliggjorts kan man angripa problemet utifrån ett rättighetsperspektiv (i detta fall att barns rätt till det egna språket och till en kulturell identitet har kränkts).

I den tidigare nämnda rapporten Tio sätt att stärka barn och unga - ett minoritets- och urfolksperspektiv finns, som titeln anger, ett antal tips för att stärka barn och unga:

1. Arbeta för att synliggöra barnperspektivet i minoritets- och urfolkssammanhang.
2. Fortsätt att protestera när minoritets- och urfolksbarns rättigheter kränks.
3. Skapa sammanhang där minoritets- och urfolksbarn får vara normen.
4. Ändra strukturer så att barns och ungas behov och förutsättningar beaktas bättre.
5. Skapa arenor där minoritetsspråket kan användas och där kulturen värdesätts.
6. Låga trösklar – så att fler kan och vågar vara med.
7. Gör det kreativt, roligt och intressant!
8. Öka samverkan mellan fler aktörer – ger extra kraft och möjliggör insatser.
9. Barn och unga kan – om de bara ges möjlighet.
10. Stärk barns och ungas möjligheter att påverka.

Hela rapporten finns på Sverigefinländarnas delegations hemsida:
<http://www.sverigefinne.nu/julkaisut/tiosatt2014.pdf>

Fråga från publiken: Hur ska man tänka när det gäller t.ex. omskärelse som nämnts tidigare, i förhållande till barns rättigheter i barnkonventionen?
Kaisa Syrjänen Schaal: Det är en speciell fråga som vi inte hinner gå djupare in på i dag. Man kan hävda att olika rättigheter kommer i konflikt med varandra när det gäller den här frågan, men det är väldigt viktigt att lyssna på gruppen här.